

Меньшеніна Марія Олександрівна,
студентка 1-го курсу магістерської
програми факультету правничих наук
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ПРИНЦИП РІВНОСТІ БАТЬКІВ У КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПОЧЕРГОВОЇ ОПІКИ: НОВЕЛА СІМЕЙНОГО ПРАВА

Анотація. У публікації розкрито окремі питання дотримання принципу рівності у сімейному праві. Дослідження здійснено з урахуванням положень міжнародних актів, чинного законодавства та судової практики. Звернуто увагу на те, що за загальним правилом рішення про визначення місця проживання дитини ставило вирішальну крапку у запеклій боротьбі за дитину та визначало переважне становище одного з батьків. У зв'язку з цим розглянуто положення проекту Цивільного кодексу України, яким пропонується усувати нерівність батьків шляхом запровадження інституту почергового проживання дитини з обома батьками. Зроблено висновки про позитивні результати формування практики рівного батьківства.

193

Визначення місця проживання дитини з одним з батьків не тільки є однією з найбільш емоційно-складних категорій справ, а й слугує показовим прикладом неможливості безумовного додержання принципу рівності батьків в разі їх сепараційного проживання. Хоча частини 1–2 статті 141 Сімейного кодексу України передбачають, що мати та батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, а окреме проживання батьків від дитини не впливає на обсяг їхніх прав, фактично, той із батьків, хто проживає з дитиною, отримує перевагу в аспекті прав щодо дитини

порівняно з другим з батьків¹. Пріоритет полягає не тільки в кількості часу, проведеного з дитиною, а й в інших аспектах, зокрема у можливості самостійно вирішувати питання про виїзд дитини за кордон на період, що не перевищує одного місяця, та в інших випадках, що передбачені частиною 5 статті 157 Сімейного кодексу України.

Такий підхід до принципу рівності батьків пояснюється тим, що першочергове значення має принцип найкращих інтересів дитини. Зокрема, у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 712/10623/17 суд зазначив: «Положення про рівність прав та обов'язків батьків у вихованні дитини не може тлумачитися на шкоду інтересам дитини, а тимчасовий виїзд дитини за кордон... не може беззаперечно свідчити про позбавлення іншого з батьків дитини передбаченої законодавством можливості брати участь у її вихованні та спілкуванні з нею»². Таким чином, у межах традиційної моделі, що застосовується в Україні, вирішення питання визначення місця проживання дитини з дотриманням принципу рівності батьків є фактично неможливим. Після закріплення місця проживання дитини з одним з батьків, другому залишається тільки просити визначити спосіб участі у вихованні дитини, що на практиці все одно не прирівнює батьків у правах.

Ця проблематика була піднята у Резолюції «Рівність і спільна батьківська відповідальність: роль батьків» від 2 жовтня 2015 року № 2079, у яких Парламентська Асамблея Ради Європи закликала держави-члени запроваджувати у своєму законодавстві можливість почергового проживання з обома батьками (shared residence), якщо це

¹ Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 18.02.2026 року).

² Постанова Верховного Суду від 4 липня 2018 р., судова справа № 712/10623/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75266002> (дата звернення: 18.02.2026).

відповідатиме найкращим інтересам дитини ³. Важливо зазначити, що в цьому документі підкреслено випадки обмеження почергового проживання у разі вчинення одним з батьків домашнього насильства, жорстокого поводження з дитиною або встановлення факту нехтування інтересами та вихованням дитини. Звичайно, що резолюція не змінює співвідношення принципів рівності батьків та найкращих інтересів дитини, однак, на нашу думку, цей акт відкриває можливості для встановлення балансу між цими категоріями та надає можливість поставити батьків у більш рівне становище, якщо це відповідатиме інтересам дитини. З огляду на це, можна дійти висновку про взаємопов'язаність принципу рівності батьків з правом дитини на участь в її житті обох батьків та, відповідно, їх обов'язками. Зокрема, у Загальному коментарі № 14 від 29 травня 2013 року Комітет ООН з прав дитини зазначив, що «в процесі оцінки найкращих інтересів дитини суддя повинен брати до уваги, разом з іншими елементами, актуальними для справи, право дитини на збереження відносин з обома батьками» ⁴.

195

Як наслідок, у проєкті Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного, далі — Проект) запроваджено довгоочікувану зміну — інститут почергового проживання з обома батьками ⁵. А саме в частині 2 статті 1551 Проекту

---

³ Equality and shared parental responsibility: the role of fathers: Resolution 2079 Parliamentary Assembly. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=22220> (дата звернення: 18.02.2026).

⁴ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). CRC/C/GC/14. 29 may 2013. URL: <https://www.refworld.org/sites/default/files/attachments/64e4da0e4.pdf> (дата звернення: 18.02.2026).

⁵ Проект Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) від 22.01.2026 р. № 14394. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69528> (дата звернення: 18.02.2026).

передбачено два можливі способи реалізації почергового проживання: суд може визначити проживання малолітньої дитини або почергово з кожним з батьків за місцем їх постійного проживання, або почергове проживання батьків разом з дитиною за місцем її постійного проживання. В зарубіжній літературі другий вид почергового проживання відомий як виховання дітей у пташиному гнізді (bird's nest parenting), що промовисто передає основну ідею такого проживання дитини з батьками під одним дахом⁶. Наразі пропонується, що такі варіанти проживання можливі тільки за наявності обставин, які мають істотне значення, та якщо це відповідає інтересам дитини. А отже переважна позиція принципу найкращих інтересів дитини над принципом рівності батьків не змінюється.

196

З огляду на вищенаведене, частина 3 статті 1551 Проекту встановлює випадки, за яких встановлення почергового проживання обмежується. До таких обставин належить відсутність самостійного доходу одного з батьків, зловживання алкоголем, наркотичними та психоактивними речовинами, наявність залежностей, зокрема лудоманії, аморальна поведінка, вчинення актів домашнього насильства та ухилення від виконання ухвали про забезпечення позову, у справі, що стосується розподілу батьківської відповідальності, тобто справах про встановлення місця проживання дитини, участі у вихованні дитини, спілкування з нею, вирішення істотних питань про вибір закладів навчання та охорони здоров'я, а також щодо управління майном дитини. Загалом, такий перелік обмежень є аналогічним до того, що передбачений Сімейним

---

⁶ Rafaela Lehtme, Karmen Toros. Bird's nest parenting as a child-centered solution in the context of shared parenting. The Child Welfare System: Perspective, Challenges and Future Directions. Nova Science Publishers. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/336588882_Bird's_nest_parenting_as_a_child-centered_solution_in_the_context_of_shared_parenting (дата звернення: 18.02.2026).

кодексом України та доповнений новими підставами, про які зазначала Парламентська Асамблея Ради Європи у попередньо згаданій резолюції.

На наше переконання, після набрання чинності положень щодо почергової опіки, суди та батьки активно звертатимуться до цього способу визначення місця проживання дитини. Зокрема, про це свідчить судова практика, відповідно до якої суди вже розглядають або навіть встановлюють почергове проживання дитини з батьками без прямого нормативного закріплення такої можливості. Вперше питання встановлення спільної фізичної опіки було згадано у Постанові Верховного Суду від 26 жовтня 2022 року у справі № 750/9620/20 ⁷. У Постанові Верховного Суду від 16 лютого 2024 року у справі № 465/6496/19 суд вперше встановив почергову фізичну опіку над дітьми ⁸. Звертаємо увагу на порівняння судом традиційного визначення місця проживання дитини із почерговим проживанням, внаслідок якого суд зазначив, що спільна фізична опіка дозволяє уникнути вирішення спору за звичайною моделлю переможець — переможений та дозволяє побудувати кожному з батьків здорові стосунки з дитиною. Незважаючи на прогресивність висновків, що випереджають законодавство в часі, суд, на нашу думку, помилково погодив почергове проживання дітей з батьками в цьому випадку, оскільки в матеріалах справи були підтвердження застосування матір'ю фізичного насильства щодо дітей та притягнення її на цій підставі до кримінальної відповідальності. З огляду на це виникають питання щодо дотримання балансу між

197

---

⁷ Постанова Верховного Суду від 26 жовтня 2022 р., судова справа № 750/9620/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107011850> (дата звернення: 18.02.2026).

⁸ Постанова Верховного Суду від 16 лютого 2024 р., судова справа № 465/6496/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192> (дата звернення: 18.02.2026).

принципом рівності батьків та найкращими інтересами дітей.

198 Повертаючись до питання судової практики, варто зазначити, що після формування відповідної правової позиції Верховним Судом у справі № 465/6496/19, концепція почергового проживання стала активно застосовуватися судами першої інстанції. Наприклад, нещодавно Індустріальний районний суд м. Дніпра у Рішенні від 30 січня 2026 року у справі № 202/7806/24 та Хаджибейський районний суд м. Одеси у Рішенні від 30 січня 2026 року у справі № 521/7373/25 встановили спільну фізичну опіку щодо дітей⁹. Примітно, що обставини справи є кардинально різними, оскільки в першій справі діти вже проживали почергово у батьків до розгляду справи судом. У другій справі, незважаючи на встановлення факту тривалого проживання дитини з батьком та заперечення дитиною можливості проживання з матір'ю у зв'язку з втраченою емоційного контакту між ними, суд все одно вирішив встановити почергове проживання дитини з обома батьками. І наостанок, звертаємо увагу на рішення Кагарлицького районного суду Київської області від 28 листопада 2024 року у справі № 368/352/24, відповідно до якого почергова фізична опіка була розподілена не порівну між батьками¹⁰. З урахуванням графіку навчання дитини, суд диференціював проживання дитини на будні дні з батьком та вихідні дні з матір'ю.

---

⁹ Рішення Індустріального районного суду м. Дніпра від 30 січня 2026 р., судова справа № 202/7806/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133683425> (дата звернення: 18.02.2026); Рішення Хаджибейського районного суду м. Одеси від 30 січня 2026 р., судова справа № 521/7373/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133868152> (дата звернення: 18.02.2026).

¹⁰ Рішення Кагарлицького районного суду Київської області від 28 листопада 2024 р., судова справа № 368/352/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123680914> (дата звернення: 18.02.2026).

Таким чином, хоча спільна фізична опіка вже застосовується судами, закріплення в законодавстві можливості визначення почергового проживання малолітньої дитини є позитивною та необхідною зміною, що сприятиме формуванню практики рівного батьківства та стане інструментом подолання патової ситуації, коли один із батьків, що проживає окремо, втрачає можливість брати активну участь у щоденному житті дитини.